

Оцінка політик щодо втрат та відходів харчових продуктів в Україні

Зміст

Вступне слово	3
Подяки	4
I. Вступ	5
II. Загальна інформація	9
III. Основні учасники процесу управління втратами та відходами харчових продуктів	12
IV. Національна політика, законодавство та регуляторні вимоги	14
V. Відповідність міжнародним рекомендаціям	19
VI. Заходи з відповідності та контролю	20
VII. Оцінка національної спроможності	23
VIII. Культурні особливості ставлення до втрат та відходів харчових продуктів	24
Висновки та рекомендації	26
Додаток	29
Список використаних джерел	31

Вступне слово

Шановні читачі,

Маю честь представити вам оцінку політик щодо втрат та відходів харчових продуктів в Україні, розроблену Глобальною платформою Міжнародної фінансової корпорації (IFC) з питань безпечності харчових продуктів і запобігання харчових відходів. Ця оцінка спрямована на підтримку країни у аналізі політик та регуляторних аспектів втрат та відходів харчових продуктів.

За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), втрати та відходи харчових продуктів спричиняють 8-10% світових викидів парникових газів, що робить їх значним чинником зміни клімату. Кожен етап виробництва та споживання харчового продукту генерує вуглекислий газ, незалежно від того, споживаються вироблені продукти чи ні, залишаючи значний вуглецевий слід. Шляхом зменшення втрат та відходів харчових продуктів ми можемо ефективно вирішувати проблеми зміни клімату, зменшуючи викиди парникових газів. Крім того, це має позитивний вплив на продовольчу безпеку, яка є актуальним викликом у багатьох країнах світу, включаючи Україну.

Україна активно працює над створенням рамкової структури архітектури управління кліматом. У липні 2021 року країна оновила своє зобов'язання зменшити викиди парникових газів на 65% до 2030 року порівняно з рівнем 1990 року¹. Управління системою втрат та відходів харчових продуктів є важливою складовою будь-якої добре структурованої національної архітектури управління кліматом.

Хоча втрати та відходи харчових продуктів є глобальною проблемою, її причини, масштаби та складові варіюються від країни до країни. Однак міжнародний досвід показує, що впровадження належних практик з харчової безпеки на всіх етапах харчового ланцюга може значно зменшити втрати та відходи харчових продуктів по всьому шляху «від ферми до столу».

Визнаючи, що проблема втрат та відходів харчових продуктів має багато аспектів, у цьому звіті ми зосередилися на оцінці національних політик, інституційної інфраструктури, офіційних заходів контролю та заходів щодо підвищення спроможності, пов'язаних з втратами та відходами харчових продуктів. Важливо зазначити, що звіт не охоплює національні екологічні, інфраструктурні, фінансові або інші політики.

Сподіваємось, що цей звіт буде корисним для України у роботі над встановленням своєї програми зміни клімату та виявленням напрямків для поліпшення управління втратами та відходами харчових продуктів як на національному, так і на галузевому рівнях.

Використовуючи висновки та рекомендації звіту, Україна може зробити значний крок вперед у вирішенні проблеми втрат та відходів харчових продуктів та сприяти створенню більш стійкої та сталої харчової системи.

Ануп Джагвані

Голова глобального напрямку IFC з сільського та лісового господарства

¹ https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/system/files/2023-11/SWD_2023_699%20Ukraine%20report.pdf

Подяки

Оцінка політик щодо втрат та відходів харчових продуктів в Україні була підготовлена Глобальною платформою IFC з питань безпеки харчових продуктів і запобігання харчових відходів Міжнародної фінансової корпорації (IFC) (www.ifc.org/foodsafety). Звіт був підготовлений консультантом IFC Жанною Пастовенською. Загальне управління проєктом здійснювалось Катериною Онул, ведучою напрямку політик Глобальної платформи IFC з питань безпеки харчових продуктів і запобігання харчових відходів.

Висловлюємо подяку Фонду консультативних послуг з інвестиційного клімату (FIAS), а також Фонду стійких харчових систем за підтримки Уряду Канади, що фінансували цю роботу.

Особлива подяка експертам Державної служби України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів, зокрема Ользі Семенчук та Ігорю Лоцкіну, за їхню експертизу у опрацюванні результатів оцінки та підготовку цієї публікації.

Окрема подяка Натії Мгеладзе, керівнику Глобальної платформи IFC з питань безпеки харчових продуктів і запобігання харчових відходів, та Анупу Джагвані, голові глобального напрямку IFC з сільського та лісового господарства.

I. Вступ

Питання втрат та відходів харчових продуктів на сьогодні є надзвичайно важливими, оскільки вони становлять виклик для харчової безпеки, призводять до економічних втрат і створюють навантаження на навколишнє середовище.

Крім того, харчовий сектор є одним з основних джерел загальних викидів азоту. Найбільші викиди азоту відбуваються в ланцюгу виробництва харчових продуктів, становлячи 75–95% азотного сліду. Кількість таких викидів здебільшого залежить від харчових уподобань та релігійних переконань споживачів харчових продуктів, а також від використовуваних сільськогосподарських практик¹.

За даними звіту Програми ООН з навколишнього середовища про стан продовольчої безпеки та харчування у світі за 2023 рік до 783 мільйонів людей по всьому світу стикнулися з голодом у 2022 році, тоді як більше ніж 3,1 мільярда людей не могли дозволити собі здорове харчування у 2021 році². Поки голод та продовольча безпека залишаються актуальними, приблизно 13% світових харчових продуктів втрачається на харчовому ланцюгу від етапу після збору врожаю до етапу роздрібної торгівлі, ще 17% харчових продуктів втрачається у домогосподарствах, закладах громадського харчування та у роздрібній торгівлі³.

Зменшення втрат та відходів харчових продуктів може відігравати ключову роль у трансформації аграрно-продовольчих систем, збільшуючи доступність харчових продуктів, сприяючи продовольчій безпеці та здоровому харчуванню. Зменшення втрат та відходів харчових продуктів є також ключовою стратегією зменшення викидів парникових газів, що сприяє збереженню та захисту екосистем та природних ресурсів, від яких залежить майбутнє продовольства.

План сталого розвитку до 2030 року, зокрема, ціль 12.3 ПСР, закликає до зменшення удвічі глобальних харчових відходів на рівні роздрібної торгівлі та споживачів, а також зменшення втрат харчових продуктів у виробництві та ланцюгах постачання⁴. Також ціль 16 Глобального фреймворку біорізноманіття Куньмін-Монреаль, серед інших питань, закликає до «зменшення втрат харчових відходів удвічі до 2030 року»⁵.

З огляду на те, що проблеми втрат та відходів харчових продуктів більшою чи меншою мірою є спільними для більшості країн, найкращою світовою практикою вважається застосування певних регуляторних ініціатив та політик з метою подолання або зменшення впливу зазначених проблем. Одним з варіантів таких ініціатив є запровадження національної політики щодо втрат та відходів харчових продуктів та прийняття відповідних нормативно-правових актів для підкріплення впровадження національної політики.

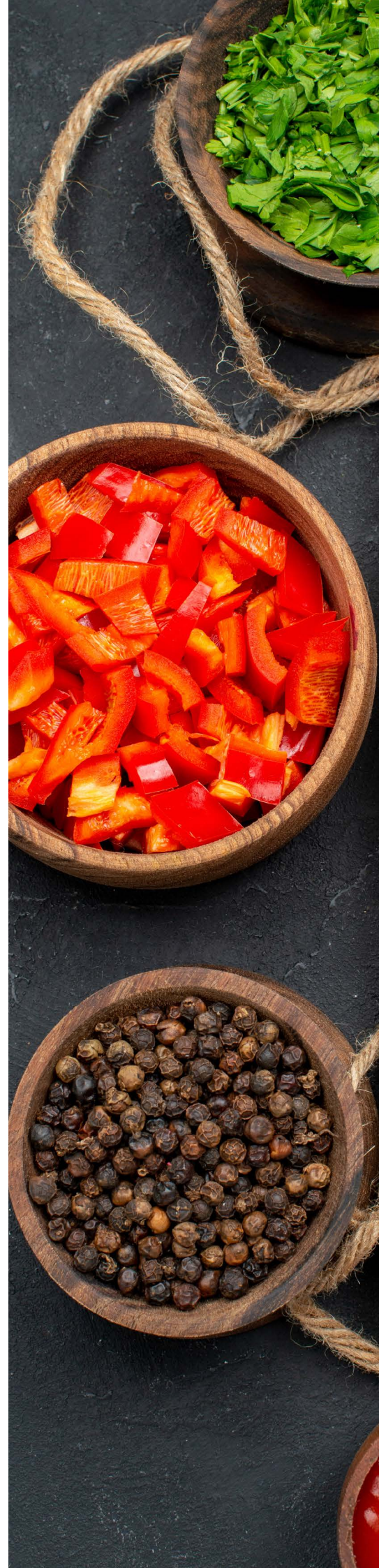
¹ Sergiy Medinets, Allison M Leach, Tetiana Pavlik, Volodymyr Medinets and James N Galloway "The nitrogen footprint of Ukraine: why personal consumption matters". <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/ad1e7d>

² UN Environment Programme «Think Eat Save. Tracking Progress to Halve Global Food Waste» Food Waste Index Report 2024 <https://www.unep.org/resources/publication/food-waste-index-report-2024>

³ <https://www.stopfoodlosswaste.org/theme>

⁴ The Sustainable Development Goals Extended Report 2023 https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/extended-report/Extended-Report_Goal-12.pdf

⁵ Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework https://www.unep.org/resources/kunming-montreal-global-biodiversity-framework?gclid=CjwKCAjw3oqoBhAjEiwa_UaLtiI-5WjK8AlCqTss9EtlmVSyoWqec5pQ9BiMCiSh5C8bRV55dYppBxoCL64QAvD_BwE

Незважаючи на те, що проблема втрат та відходів харчових продуктів має багато аспектів, цей звіт сфокусований на оцінці національної політики та нормативно-правових актів з зазначеного питання, а також заходів офіційного контролю та оцінці національної спроможності у цій сфері. Він не охоплює національну екологічну, інфраструктурну, фіскальну чи іншу політику, що запроваджуються в державі.

На сьогодні не існує єдиного визначення втрат та відходів харчових продуктів. ФАО оперує такими визначеннями:

Втрати харчових продуктів — це зменшення кількості або якості харчових продуктів в результаті рішень та дій постачальників харчових продуктів в ланцюгу постачання, за винятком роздрібних торговців, постачальників послуг громадського харчування та споживачів. Цей термін відноситься до будь-якого харчового продукту, який викидається, спалюється або іншим чином утилізується по всьому ланцюгу поставок харчових продуктів, що починається зі збору врожаю/забою/вилову, але виключає рівень роздрібною торгівлі, і ці продукти не надходять знову в ланцюг постачання для будь-якого іншого продуктивного використання, наприклад, для корму або насіннєвого матеріалу⁶.

Відходи харчових продуктів — це зменшення кількості або якості харчових продуктів в результаті рішень і дій роздрібних торговців, постачальників послуг громадського харчування та споживачів. Зменшення втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів призведе до більш ефективного використання земель та кращого управління водними ресурсами, що позитивно вплине на зміну клімату та життєдіяльність⁷.

Потреба відокремлення термінів «втрати харчових продуктів» (*food loss*) та «відходи харчових продуктів» (*food waste*) виникає через необхідність акцентувати увагу на різних викликах та рішеннях, пов'язаних з конкретними етапами у ланцюгу постачання харчових продуктів.

Втрати харчових продуктів відбуваються на різних етапах харчового ланцюга, таких як виробництво, етап після збору врожаю, переробка, зберігання та дистрибуція. Прикладом такої втрати є зібраний врожай, зіпсований під час транспортування або зберігання.

З іншого боку, відходи харчових продуктів виникають, коли придатні для споживання продукти викидаються на рівні споживача або на рівні роздрібною торгівлі.

Відходи харчових продуктів часто виникають через надмірні закупівлі, зіпсованість, закінчення строку придатності або викидання їстівних продуктів.

На відміну від втрат харчових продуктів, які відбуваються раніше в ланцюгу постачання, відходи виникають ближче до моменту споживання.

Загалом, втрати харчових продуктів відбуваються до досягнення ними споживачів, тоді як відходи виникають після того, як вони потрапили до споживачів або роздрібних торговців. Як втрати, так і відходи харчових продуктів ведуть до неефективності у системі безпеки харчових продуктів та мають негативні економічні, соціальні та екологічні наслідки.

Втрати та відходи харчових продуктів є марнуванням використаних у процесі їхнього виробництва ресурсів, зокрема енергетичних ресурсів та води.

Потенційні переваги скорочення втрат та відходів харчових продуктів зосереджені в екологічній (раціональне використання ресурсів з метою зменшення антропогенного навантаження на довкілля) та економічній (запобігання економічним втратам, економія коштів і ресурсів) площинах⁸.

На сьогодні в Україні харчові продукти втрачаються на всіх етапах ланцюга споживання: від галузі агро-виробництва до кінцевого споживання домогосподарствами.

⁶ Technical Platform on the Measurement and Reduction of Food Loss and Waste <https://www.fao.org/platform-food-loss-waste/food-loss/introduction/en>

⁷ Technical Platform on the Measurement and Reduction of Food Loss and Waste <https://www.fao.org/platform-food-loss-waste/food-waste/introduction/en>

⁸ О. Котикова, М. Бабич, О. Погорелова «Втрати продовольства та харчові відходи в ланцюзі створення вартості продовольства в Україні» <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16630/1/344-Article%20Text-733-1-10-20200922.pdf>

Додатковим фактором, який слід враховувати, є форс-мажорні обставини, негативні наслідки яких за останні декілька років відчула на собі вся економіка України, а особливо сільгоспвиробники та продавці готової харчової продукції. До таких форс-мажорних обставин можна віднести світову пандемію Covid-19, вторгнення Росії в Україну та, як наслідок, введення воєнного стану, втрату повного контролю над деякими територіями, проблеми в енергетичній сфері. Через руйнування критичної інфраструктури, перебої з електроенергією, що призводять до повного блекауту на кілька годин, а то й днів чи тижнів, збутові компанії можуть не забезпечити гідні умови зберігання харчових продуктів. Всі ці фактори суттєво поглибили вже існуючу проблему, збільшили її масштаб⁹.

До вторгнення Росії в Україну в 2022 році обсяг побутових відходів в Україні був у 1,5 рази вищим за середньоєвропейський показник. За даними Програми ООН з навколишнього середовища кількість відходів харчових продуктів у домогосподарствах України становить приблизно 2758 037 тонн на рік¹⁰.

Водночас для малого та середнього бізнесу багато практик зменшення втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів залишаються недоступними через їхню високу вартість, економічну нестабільність через вторгнення Росії в Україну чи складність законодавчих процедур. У зв'язку з цим необхідно, щоб Україна стимулювала бізнес до зменшення втрат та відходів харчових продуктів по всьому виробничо-збутовому ланцюгу: у сільському господарстві, харчовій промисловості, роздрібній торгівлі та громадському харчуванні шляхом компенсацій, надання пільг, субсидій, створення можливостей для співпраці з волонтерськими та благодійними організаціями¹¹.

На сьогодні в Україні питання відходів харчових продуктів розглядається здебільшого через призму екологічних проблем. Основним центральним органом виконавчої влади, що опікується питаннями управління відходами, включаючи питання відходів харчових продуктів і їхнього впливу на довкілля є Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля).

За результатами проведеного дослідження виявлено наступні основні проблеми поводження з втратами та відходами харчових продуктів в Україні:

- ◆ не врегульованість на законодавчому рівні розмежування питань управління втратами та відходами харчових продуктів, з огляду на різну природу їх виникнення;
- ◆ відсутність всеохоплюючої деталізованої стратегії управління харчовими втратами та відходами;
- ◆ відсутність дієвої системи управління харчовими втратами та відходами, а також ефективних заходів, спрямованих на запобігання утворенню, переробку та видалення харчових втрат та відходів;
- ◆ низький рівень стимулювання бізнесу та просвітницької роботи з населенням щодо належних методів поводження з втратами та відходами харчових продуктів;
- ◆ недостатність даних про розмір втрат та відходів харчових продуктів.

Для подолання цих викликів необхідно впровадити комплексні заходи, такі як підвищення обізнаності бізнесу та населення, вдосконалення інфраструктури та технологій переробки, розробка ефективних систем контролю та моніторингу харчових відходів, розмежування на законодавчому рівні таких понять, як втрати харчових продуктів та відходи харчових продуктів, а також надання рекомендацій щодо їхнього зменшення.

З огляду на економічний вектор розвитку України, спрямований на вступ до ЄС, а також на важливість урегулювання проблеми втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів, важливим для України є врахування найкращих міжнародних практик та досвіду ЄС з зазначеного питання.

⁹ Там само.

¹⁰ UN Environment Programme. "Think Eat Save. Tracking Progress to Halve Global Food Waste". Food Waste Index Report 2024 <https://www.unep.org/resources/publication/food-waste-index-report-2024>

¹¹ UN Environment Programme. "Think Eat Save. Tracking Progress to Halve Global Food Waste". Food Waste Index Report 2024 <https://www.unep.org/resources/publication/food-waste-index-report-2024>

У питаннях втрат та відходів харчових продуктів Європейська Комісія співпрацює з ключовими гравцями з державного та приватного секторів через Платформу ЄС з втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів. Вона створена у 2016 році з метою підтримки держав-членів у визначенні заходів, необхідних для запобігання втратам та відходам, а також для обміну передовим досвідом та оцінки досягнутого прогресу¹².

З моменту прийняття Плану дій з циркулярної економіки у 2015 році Комісія запровадила загальноєвропейський моніторинг рівнів харчових відходів відповідно до спільної методології вимірювання ЄС, прийняла настанови ЄС щодо пожертвування харчових продуктів, а також настанови щодо використання харчових продуктів, які більше не призначені для споживання людиною, у якості корму для тварин. У 2019 році Платформа ЄС з втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів розробила ключові рекомендації стосовно дій щодо запобігання харчовим відходам, щоб мобілізувати всіх учасників ланцюга створення вартості харчових продуктів для вирішення існуючих проблем. Зменшення втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів є невід'ємною частиною стратегії ЄС «Від ферми до виделки», прийнятої у травні 2020 року, для справедливої, здорової та екологічної продовольчої системи. Крім того на рівні ЄС працює веб-сайт «Харчові відходи»¹³, який включає доступ до Центру ЄС із запобігання втратам харчових продуктів та відходам харчових продуктів¹⁴, який є «єдиним вікном» для зацікавлених сторін, які працюють у сфері втрат харчових продуктів, їхнього запобігання та скорочення відходів.

Цей звіт підготовано з використанням методики оцінки втрат та відходів харчових продуктів Scan Guide, розробленої Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC)¹⁵. Основу оцінки склали аналіз законодавства та підзаконних актів України, інформація, що міститься у публічному доступі на сайтах органів влади, інформація, отримана під час інтерв'ю з фахівцями центральних органів виконавчої влади, залучених у процес забезпечення безпечності харчових продуктів в Україні, та відповідною бізнес-спільнотою.

¹² EU Platform on Food Losses and Food Waste https://food.ec.europa.eu/safety/food-waste/eu-actions-against-food-waste/eu-platform-food-losses-and-food-waste_en

¹³ Food waste https://food.ec.europa.eu/safety/food-waste_en

¹⁴ European Commission. EU Food Loss and Waste Prevention Hub https://ec.europa.eu/food/safety/food_waste/eu-food-loss-waste-prevention-hub/

¹⁵ "IFC Scan Guide: Policy and Regulatory Dimension of Food Safety, Food Fortification, Food Loss and Waste, Livestock Production (Animal Welfare and Use of Antibiotics)". <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/mgrt/fs-scan-guide-final.pdf>

II. Загальна інформація

Відповідно до IFC Scan Guide для розуміння загального контексту існуючої в країні політики щодо втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів необхідно дати відповіді на наступні питання:

Чи використовує країна методологію ФАО для визначення індексу втрат та відходів харчових продуктів?

У рамках глобальних, регіональних досліджень та досліджень в окремих країнах, проведених ФАО у 2010–2014 роках, у 2013 році було проведено дослідження, що оцінює втрати та відходи харчових продуктів у пріоритетних ланцюгах постачання харчових продуктів в Україні¹⁶.

Метою дослідження було визначення критичних точок та закономірностей втрат та відходів харчових продуктів у вибраних ланцюгах постачання, які мають найбільший вплив на продовольчу безпеку та постачання харчових продуктів в країні. Інших масштабних досліджень щодо продовольчих втрат та відходів харчових продуктів в Україні не проводилося.

Чи існує національна стратегія управління втратами та відходами харчових продуктів?

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 8 листопада 2017 року № 820-р в Україні затверджена національна стратегія управління відходами до 2030 року.

Відповідно до національної стратегії відходи харчових продуктів, та питання які з ними пов'язані не виділені в окрему групу, а розглядаються лише в розрізі відходів харчової промисловості, як частина промислових відходів.

Окрема частина в стратегії присвячена відходам виробництва продукції сільського господарства, які включають органічні відходи рослинництва; органічні відходи тваринництва та птахівництва; біовідходи (труп тварин та птиці); залишкові кількості добрив, хімічних та біологічних засобів для захисту рослин, ветеринарних препаратів. Проте питання втрат харчових продуктів стратегією не висвітлені.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України затверджено від 20 лютого 2019 р. № 117-р затверджено Національний плану управління відходами до 2030 року, сформований відповідно до питань, висвітлених в національній стратегії.

На сьогодні в Україні відсутня всеохоплююча деталізована національна стратегія з питань втрат та відходів харчових продуктів, що створює виклики для країни у впровадженні підходів та практик, спрямованих на їх зменшення. Прийняття такої стратегії має бути пріоритетним завданням Уряду. Така національна стратегія може бути прийнята, як окремий документ, або бути частиною національної стратегії управління відходами.

Національні стратегії управління втратами та відходами харчових продуктів запроваджені в багатьох країнах світу. До прикладу, європейські країни, як-от Німеччина та Норвегія, мають національні стратегії боротьби з втратами та відходами харчових продуктів. Багато країн, як-от США, Аргентина, Південна Корея та Японія, впровадили певні стратегічні

¹⁶ Food and Agricultural Organization of the United Nations. "Food Losses and Waste in Ukraine". Country Report. <https://openknowledge.fao.org/items/2cc28272-f753-4592-bc81-f282d243b188>

документи, а також відповідні закони та інші нормативно-правові акти, якими регулюються питання зменшення втрат та відходів харчових продуктів.

Крім того, в Україні недостатньо даних про розмір втрат та відходів харчових продуктів. Різноманітні політики, що охоплюють ці питання, говорять про важливість зменшення втрат та відходів харчових продуктів, але вони не містять конкретних цілей зменшення втрат та відходів харчових продуктів, а також моніторингу прогресу. Отже, є потреба у заповненні цієї прогалини за допомогою створення механізму, який дозволить генерувати дані для моніторингу та оцінки досягнення цілей сталого розвитку, зокрема зменшення втрат та відходів харчових продуктів з використанням відповідних методологій.

Водночас в Україні відсутня політика, спрямована на заохочення бізнесу до поетапного зменшення втрат харчових продуктів. Це призводить до того, що бізнес та промисловість не мають конкретних зобов'язань щодо зменшення втрат та відходів харчових продуктів. Такі зобов'язання можуть бути включені до відповідної Національної стратегії втрат та відходів харчових продуктів при її розробці.

Чи існує національна програма/ план запобігання відходам харчових продуктів?

Розділ VIII «Плани і програми управління відходами» Закону України «Про управління відходами» № 2320 від 20 червня 2022 присвячений процедурним питанням підготовки та затвердження планів управління відходами. Плани управління відходами відповідно до Закону розробляються на національному, регіональному та міс-

цевому рівнях, а також на рівні підприємств, організацій та установ.

Національний, регіональні та місцеві плани управління відходами розробляються на основі даних, отриманих у результаті статистичних спостережень, адміністративних даних центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, а також даних обліку та звітності, наданих підприємствами, установами, організаціями.

Проекти національного, регіональних та місцевих планів управління відходами підлягають стратегічній екологічній оцінці та після їхнього затвердження оприлюднюються шляхом розміщення на офіційному веб-сайті відповідного органу.

Методичні рекомендації з розроблення регіональних планів управління відходами затверджені наказом Міндовкілля № 403 від 16 квітня 2024 року.

Відходами у значенні, наведеному в Законі України «Про управління відходами» є будь-які речовини, матеріали і предмети, яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися.

Розробка окремого деталізованого плану або частини плану управління відходами, яка б стосувалася усіх питань управління харчовими відходами, включаючи усі етапи виробництва та роздрібну торгівлю, а також питань втрат харчових продуктів Законом та іншими нормативно-правовими актами не передбачена.

Чи існують секторальні методичні рекомендації щодо втрат та відходів харчових продуктів?

Наразі такі документи в Україні на державному рівні не впроваджені.

Чи існує спеціальне національне законодавство та регуляторні акти щодо втрат та відходів харчових продуктів?

На сьогодні основним Законом України, що регулює питання відходів, в тому числі харчових відходів, є Закон України «Про управління відходами» № 2320 від 20 червня 2022 року. Крім того, є низка нормативно-правових актів, які частково регулюють певні питання побутових відходів та відходів харчових продуктів.

Проте на законодавчому рівні не розмежовано питання відходів та втрат харчових продуктів.

Знищення харчових відходів на виробництві відбувається відповідно до наказу Мінагрополітики «Про затвердження Вимог щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах Системи управління безпекою харчових продуктів (НАССР)» № 590 від 01 жовтня 2012 року. Відповідно до зазначеного наказу програма-передумова системи НАССР щодо поводження з відходами виробництва та сміттям, їх збору та видалення з потужності повинна забезпечити:

- ◆ виконання операторами ринку усіх передбачених законодавством вимог щодо утилізації відходів;
- ◆ інформацію про місця збору відходів у зонах поводження з харчовими продуктами;
- ◆ визначення графіків та способів вивезення відходів з приміщень, у яких здійснюється поводження з харчовими продуктами, з метою уникнення їх накопичення. При цьому має враховуватися можливість перехресного забруднення продуктів під час їх вивезення;
- ◆ місця зберігання відходів за межами приміщень, де здійснюються операції з харчовими продуктами, вимоги щодо зберігання відходів;
- ◆ стан контейнерів, ємностей для відходів, їх маркування, очищення, миття та дезінфекцію;
- ◆ вивезення відходів з території потужності та їх утилізацію, у тому числі за укладеними відповідними угодами.

Який орган виконавчої влади відповідає за офіційну перевірку виконання вимог щодо уникнення втрат та управління відходами харчових продуктів на етапах виробництва харчових продуктів та у роздрібній торгівлі?

В Україні відсутнє окреме регулювання щодо уникнення втрат харчових продуктів. Крім того, законодавством не визначений орган виконавчої влади, відповідальний за офіційну перевірку виконання вимог щодо управління відходами харчових продуктів на етапах виробництва харчових продуктів та у роздрібній торгівлі.

III. Основні учасники процесу управління втратами та відходами харчових продуктів

Органи виконавчої влади

Відповідно до статті 18 Закону України «Про управління відходами» № 2320 від 20 червня 2022 року уповноваженими органами виконавчої влади у сфері запобігання утворенню та управління відходами є:

- ◆ Кабінет Міністрів України;
- ◆ центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища — Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України (Міндовкілля);
- ◆ центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику із здійснення державного нагляду (контролю) у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення і охорони природних ресурсів, а також державну політику у сфері управління відходами — Державна екологічна інспекція України (Держекоінспекція);
- ◆ центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері житлово-комунального господарства — Міністерство будівництва, архітектури та житлово-комунального господарства України (Мінбуд);
- ◆ центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я — Міністерство охорони здоров'я України (МОЗ);
- ◆ Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, інші органи виконавчої влади у межах повноважень, визначених законом.

Сьогодні в Україні не запроваджено підходу, відповідно до якого управління харчовими відходами враховувало б усі етапи харчового ланцюга.

З урахуванням того, що управління відходами має включати не тільки екологічну складову і вплив на довкілля, але враховувати всі етапи харчового ланцюга, доцільними є законодавче закріплення відповідальності Міністерства аграрної політики та продовольства України (Мінагрополітики) та Державної служби України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужби) за запобігання втрат харчових продуктів та утворення відходів харчових продуктів та закріплення за ними відповідних функцій. Включення на законодавчому рівні до процесу управління відходами харчових продуктів вищезазначених центральних органів виконавчої влади сприятиме впровадженню превентивних заходів щодо управління харчовими відходами та зменшення їхньої кількості. Також доцільно дати визначення терміну та затвердити на рівні законодавства норм щодо втрат харчових продуктів й визначити функції центрального органу виконавчої влади, який був би відповідальним за зазначені питання.

В той же час, законодавством частково регулюються питання знищення, відкликання та/або вилучення з обігу харчових продуктів та/або кормів, що не відповідають законодавству про харчові продукти та корми і становлять загрозу для життя та/або здоров'я людини та/або тварини.

Відповідно до статті 11 Закону «Про державний контроль за дотриманням законодавства про харчові продукти, корми, побічні продукти тваринного походження, здоров'я та благополуччя тварин» № 2042 від 18.05.2017 головні державні інспектори та головні державні ветеринарні інспектори (у тому числі головний державний інспектор України та головний державний ветеринарний інспектор України) мають право приймати рішення про знищення, відкликання та/або вилучення з обігу харчових продуктів та/або кормів, що не відповідають законодавству про харчові продукти та корми і становлять загрозу для життя та/або здоров'я людини та/або тварини.

Проекти міжнародної технічної допомоги

Наразі в Україні декілька проектів міжнародної допомоги надають допомогу з врегулювання питань навколишнього середовища, зокрема відходів харчових продуктів:

Проект Європейського Союзу APENA2 (Підтримка України в наближенні законодавства ЄС у сфері навколишнього природного середовища);

Проект Європейського Союзу APENA3 (Посилення спроможності регіональних та місцевих органів влади для впровадження та застосування законодавства ЄС у сферах захисту навколишнього середовища, протидії кліматичним змінам та розвитку інфраструктурних проектів);

Програма Європейського Союзу EU4Environment, в рамках якої надається допомога Україні щодо розробки політики «зеленої» економіки.

Громадські організації

Україна має декілька громадських організацій, які активно займаються питаннями втрат та відходів харчових продуктів, серед цих організацій:

- ◆ «Спільне майбутнє» — ця громадська організація активно працює над питаннями сталого розвитку, включаючи зменшення відходів харчових продуктів;
- ◆ Zero Waste Alliance Ukraine — це об'єднання організацій та активістів України, які працюють над вирішенням проблеми відходів в Україні. Головною метою спілки є вплив на реформування системи поводження з відходами та ресурсами. Членами громадської спілки Zero Waste Alliance Ukraine є 7 організацій: «Суспільство Зеро Вейст», «Нуль відходів Львів», «Центр медійних та громадських ініціатив», «Нуль відходів Луцьк», «Маріуполь сортує», «Екологічні новини» з м. Херсон та «Запоріжжя Нуль Відходів»¹⁷;
- ◆ «Україна без сміття» — громадська організація, сервісна компанія, освітня платформа, екологічний рух, спільнота активістів, що опікуються питаннями сортування сміття¹⁸;
- ◆ «Екодія» — ця організація фокусується на екологічних питаннях, включаючи проблему втрат та відходів харчових продуктів, та веде інформаційну роботу щодо їхнього впливу на навколишнє середовище та соціально-економічний розвиток.

Зазначені громадські організації співпрацюють з урядом, бізнесом та іншими громадськими організаціями для вирішення проблем втрат та відходів харчових продуктів в Україні.

¹⁷ <https://zerowaste.org.ua/about/>

¹⁸ <https://nowaste.com.ua/projects/>

IV. Національна політика, законодавство та регуляторні вимоги

На сьогодні основним Законом України, що регулює питання відходів, в тому числі харчових відходів, є Закон України «Про управління відходами» № 2320 від 20 червня 2022 року.

Відповідно до статті 5 зазначеного Закону одним із заходів управління відходами є зменшення обсягів утворення відходів харчових продуктів у роздрібних та інших торговельних мережах, закладах громадського харчування та домогосподарствах. Проте механізм виконання такого заходу Законом не передбачений.

Водночас в Законі:

- ◆ Відсутні норми щодо втрат харчових продуктів;
- ◆ Відсутні норми, які б стосувалися повноважень Мінагрополітики та Держпродспоживслужби стосовно управління відходами харчових продуктів у роздрібних та інших торговельних мережах, закладах громадського харчування та домогосподарствах.

Крім того, існує необхідність роз'яснення питань відповідальності за порушення вимог поводження з відходами харчових продуктів.

- ◆ Статтею 57 Закону встановлений перелік правопорушень та визначені види відповідальності за його порушення. Особи, винні за порушення у сфері управління відходами, несуть відповідно до закону дисциплінарну, адміністративну, адміністративно-господарську, цивільну чи кримінальну відповідальність. При цьому окремі норми відповідальності за порушення вимог щодо відходів харчових продуктів, зокрема тих, що виникають у роздрібних та інших торговельних мережах, закладах громадського харчування та домогосподарствах відсутні. Також норми Закону зачіпають здебільшого екологічну складову, оминаючи економічні аспекти.

З огляду на комплексний характер можливих правопорушень щодо поводження з харчовими відходами, пропонується розглянути можливість застосування кращого міжнародного досвіду у даній сфері. Зокрема, пропонується розробити відповідні гайданси, які б пояснювали яким чином будуть застосовуватись норми Закону у частині, що стосується відповідальності за правопорушення щодо поводження з відходами харчових продуктів, відшкодування шкоди та інші питання з чітким поясненням відповідного нормозастосування. Зазначене сприяло б кращому розумінню бізнесом відповідальності за правопорушення щодо поводження з харчовими відходами.

Серед нормативно-правових актів, які містять норми, що прямо або опосередковано стосуються відходів харчових продуктів, слід виділити наступні:

- ◆ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження «Порядку здійснення контролю за виконанням інвестиційних програм у сфері управління побутовими відходами», № 695 від 7 липня 2023 року, згідно з вимогами якого контроль за виконанням інвестиційних програм суб'єктів господарювання здійснюватиметься виконавчими органами сільських, селищних, міських рад;
- ◆ Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку розроблення та затвердження регіональних планів управління відходами» № 667 від 30 червня 2023 року;

- ◆ Постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання поводження з побутовими відходами в особливих умовах» № 625 від 19 червня 2023 року;
- ◆ Наказ Міністерства аграрної політики та продовольства України «Про затвердження Гігієнічних вимог до виробництва та обігу харчових продуктів тваринного походження» № 813 від 20 жовтня 2022 року, яким серед іншого, встановлюються температурні режими для виробництва та обігу харчових продуктів тваринного походження;
- ◆ Закон України «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» № 2639 від 06 грудня 2018 року;
- ◆ Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» № 771 від 23 грудня 1997 року, яким встановлюється обов'язок операторів ринку розробляти, вводити в дію та застосовувати постійно діючі процедури, що засновані на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках (НАССР), а також забезпечувати належну підготовку з питань застосування постійно діючих процедур, що базуються на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках, осіб, які є відповідальними за ці процедури, під час виробництва та обігу харчових продуктів;
- ◆ Вимоги щодо розробки, впровадження та застосування постійно діючих процедур, заснованих на принципах Системи управління безпекою харчових продуктів (НАССР) затверджені наказом Мінагрополітики № 590 від 01.10.2012, зміни до зазначеного наказу прийняті наказом Мінагрополітики № 429 від 17.11.2015;
- ◆ Наказ Мінекономіки «Про затвердження Методичних настанов щодо розроблення, запровадження та використання постійно діючих процедур, які базуються на принципах системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках в закладах освіти» № 2347 від 17.11.2020;
- ◆ Закон України «Про побічні продукти тваринного походження, не призначені для споживання людиною» № 287 від 7 квітня 2015 року.

Як визначаються політики з управління втратами та відходами харчових продуктів?

Законом України «Про управління відходами» передбачено розробку Національної програми зменшення захоронення біовідходів, а також Національного плану управління відходами. Біовідходами відповідно до

Закону вважаються відходи, що мають властивість піддаватися анаеробному або аеробному розкладу, наприклад відходи харчових продуктів або відходи харчової промисловості на всіх етапах виробництва та споживання. Відходами харчових продуктів відповідно до Закону вважаються харчові продукти у значенні, наведеному в Законі України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» № 771 від 23 грудня 1997 року, що стали відходами¹⁹.

На сьогодні в Україні діє Національний план управління відходами до 2030 року, схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України № 117-р від 20 лютого 2019 року.

На виконання вимог Закону «Про управління відходами» Міндовкілля розробило проєкт Національного плану управління відходами України до 2033 року. Зазначений документ включає в себе Національну програму зменшення захоронення біовідходів та Національну програму запобігання утворенню відходів.

Чи існують агроекологічні програми, які підтримують фермерів у керуванні витратами, спрямованими на запобігання нападам шкідників та відповідним втратам харчових продуктів?

Агроекологія спрямована на створення стійких сільськогосподарських практик, що сприяють біорізноманіттю, здоров'ю ґрунтів та природному управлінню шкідниками, тим самим зменшуючи залежність від хімічних добрив та засобів захисту.

На сьогодні такі програми в Україні на рівні держави не розроблені. Водночас, при розробленні та впровадженні

¹⁹ Відповідно до Закону України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» № 771 від 23 грудня 1997 року, харчовим продуктом є речовина або продукт, призначені для споживання людьми або щодо яких обґрунтовано очікується, що вони будуть спожиті людиною. Харчовий продукт може бути переробленим, частково переробленим або непереробленим.

До харчових продуктів належать напої (у тому числі вода питна), жувальні гумки та будь-які інші речовини, що навмисно додані до харчового продукту під час виробництва, переробки або обробки.

різними державними установами, науково-дослідними установами, неприбутковими організаціями та аграрними асоціаціями такі програми можуть включати:

Навчання та освіту: надання фермерам доступу до навчання та освітніх програм з агроекологічних принципів, методів інтегрованого управління шкідниками та стійких сільськогосподарських практик.

Дослідження та інновації: проведення досліджень для розробки та просування агроекологічних методів та технологій боротьби зі шкідниками.

Розширення послуг: надання фермерам допомоги щодо впровадження агроекологічних практик, надання технічної допомоги та надання інформації щодо найкращих практик.

Державну підтримку: впровадження політик, що підтримують агроекологію та сталі господарства, а також стимули для фермерів впроваджувати агроекологічні практики, які сприяють біорізноманіттю та охороні навколишнього середовища.

Доступ до ринку: сприяння доступу до ринку для продуктів, вирощених агроекологічно, забезпечення зв'язку між фермерами та споживачами, які цінують стійкі та екологічно чисті сільськогосподарські практики.

Загалом, агроекологічні програми відіграють важливу роль у підтримці фермерів у ефективному керуванні витратами, запобіганні нападам шкідників, мінімізації втрат та просуванні стійких сільськогосподарських практик для довгострокових екологічних та економічних переваг.

Чи сприяє законодавство або інші ініціативи розвитку циркулярної економіки, наприклад, переробці відходів овочів на корм для тварин?

Законом України «Про управління відходами» в українське законодавство введено термін «рециклінг», під яким мається на увазі операція з відновлення, у результаті якої відходи переробляються у продукцію, матеріали або речовини для їхнього використання з первинною або іншою метою.

Водночас, спеціальної норми щодо використання відходів овочів на корм для тварин в українському законодавстві немає. Зазначений підхід може бути запроваджений в Україні. На законодавчому рівні він може бути прийнятий шляхом внесення відповідних положень у Закон України «Про безпечність та гігієну кормів» № 2264 від 21 грудня 2017 року.

Відповідно до статті 5 Закону України «Про управління відходами» запобігання утворенню відходів досягається реалізацією декількох заходів, зокрема:

- ◆ заохочення та підтримка сталого виробництва і споживання продукції;
- ◆ виділення з відходів сировини, яка може бути використана повторно;
- ◆ зменшення обсягів утворення відходів з урахуванням впровадження найкращих доступних технологій і методів управління у процесі промислового виробництва;
- ◆ зменшення утворення відходів, непридатних з технічних чи економічних причин до рециклінгу або здійснення інших операцій з відновлення відходів;
- ◆ проведення інформаційних кампаній для підвищення обізнаності громадськості з питань запобігання утворенню відходів та забрудненню навколишнього природного середовища;
- ◆ зменшення обсягів утворення відходів харчових продуктів у роздрібних та інших торговельних мережах, закладах громадського харчування та домогосподарствах.

Чи існує законодавство чи політика, яка гальмує розвиток циркулярної економіки, наприклад, заборона використання кісткового борошна як корму для тварин або як добрива?

На сьогодні не існує законодавчо закріплених норм або політик, які гальмують розвиток циркулярної економіки в країні.

Кісткове борошно — органічне добриво, яке широко застосовується у сільському господарстві України, як у рослинництві, так і у тваринництві. Його не заборонено додавати у корм для тварин, використовувати як підгодівлю для рослин і для зниження кислотності ґрунту.

Чи регулюються питання запобігання відходам харчових продуктів шляхом, до прикладу, пожертвувань харчових продуктів?

У зв'язку з викликами пандемії COVID-19, а також війною в Україні питання пожертвування харчових продуктів є дуже актуальним для незахищених верств населення. Ініціативи щодо пожертвувань харчових продуктів провадяться приватним сектором як через відповідні благодійні організації, так і напряму населенню.

Одним з прикладів таких ініціатив в Україні є ініціатива «Обід без бід» — проєкт фонду «Життєлюб», що існує з 2017 року. Завдяки співпраці з ресторанами та спільноті волонтерів, незахищені верстви населення щодня отримують гарячу їжу в різних районах Києва. Під час пандемії COVID-19 проєкт було трансформовано в адресне доставлення продуктових наборів самотнім людям похилого віку.

Чи є відходи харчових продуктів ненавмисним результатом політики щодо здоров'я та безпеки споживачів, наприклад, через необґрунтовані вимоги до термінів придатності?

Політика здоров'я та безпеки споживачів дійсно може ненавмисно сприяти відходам харчових продуктів, наприклад, через необґрунтовані вимоги до термінів придатності. Так встановлення надмірно коротких термінів придатності може призводити до швидкого викидання продуктів з магазинів, навіть якщо вони ще є придатними до споживання і спричиняти великі кількості відходів харчових продуктів. Відповідальність за встановлення термінів придатності в Україні несуть оператори ринку харчових продуктів.

Стаття 18 Закону «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» № 2639 від 6 грудня 2018 року містить вимоги до позначення виробниками дати завершення мінімального терміну придатності харчового продукту («Краще спожити до...», «Краще спожити до кінця...») та дати «вжити до...» в залежності від його мікробіологічних властивостей.

Дата завершення мінімального терміну придатності зазначається словами «Краще спожити до...», якщо вона вказує на день, або «Краще спожити до кінця...» — в інших випадках.

Дата «Вжити до...» зазначається тільки для харчових продуктів, які через свої мікробіологічні властивості є такими, що швидко псуються, і тому після завершення короткого періоду часу можуть вважатися небезпечними для здоров'я людини.

Крім того, норми вищезазначеного Закону зобов'язують виробників харчових продуктів вказувати на маркуванні будь-які спеціальні умови зберігання та/або умови використання харчового продукту.

Якщо харчові продукти потребують спеціальних умов зберігання та/або умов використання, такі умови мають бути зазначені в інформації про харчовий продукт (температурний режим використання після відкриття упаковки, строк споживання після відкриття упаковки).

Питання правильного та чіткого інформування споживачів є важливим задля зменшення харчових відходів. Наприклад, маркування дати на етикетках харчових продуктів напряму пов'язане з харчовими відходами. Дослідження, проведене Європейською комісією, підрахувало, що приблизно 10% харчових відходів у ЄС пов'язані з маркуванням дати завершення мінімального терміну придатності харчового продукту або дати «вжити до». Висновком дослідження стало те, що інформування учасників ланцюга поставок і споживачів про різницю між «вжити до» (як показник безпечності харчового продукту) і «краще спожити до» (як показник якості харчового продукту) може допомогти зменшити харчові відходи²⁰.

Яка інфраструктура (дороги, сховища, центри сортування та упаковки, кооперативи, транспорт) потрібна для підтримки доступу до ринків для швидкопсувних продуктів, таких як риба, фрукти та овочі?

Для підтримки доступу до ринків для швидкопсувної продукції, такої як риба, фрукти та овочі, використовується наступна інфраструктура:

Ефективна дорожня мережа та транспортні послуги є ключовими для перевезення свіжої продукції з місця виробництва до ринків. Дороги повинні бути в гарному стані, щоб забезпечити швидку та безпечну доставку.

²⁰ <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/e7be006f-0d55-11e8-966a-01aa75ed71a1/language-en>

Сховища та охолоджувальні установки дозволяють зберігати свіжу продукцію відповідно до вимог температурного режиму, що допомагає зберегти її якість у сховищах, під час транспортування та на ринку.

Центри сортування та упаковки дозволяють виробникам підготувати свою продукцію до транспортування та продажу, забезпечуючи відповідні сортування, упаковку та маркування.

Кооперативи та спілки можуть об'єднувати виробників для спільної закупівлі матеріалів та обладнання, організації транспорту та забезпечення доступу до ринків збуту.

Транспортні інфраструктурні об'єкти в морських та річкових портах можуть бути використані для забезпечення охолодження, перевезення та зберігання свіжої риби.

Ця інфраструктура грає ключову роль у забезпеченні того, що свіжа продукція може швидко та ефективно досягти ринків споживачів, зберігаючи свою якість та вартість.

V. Відповідність міжнародним рекомендаціям

Які є зобов'язання України відповідно до Паризької Угоди ООН 2016 року?

Україна є повноправним членом Паризької Угоди. Членство закріплене Законом України «Про ратифікацію Паризької Угоди» № 1469 від 14.07.2016 року.

В свою чергу Міндовкілля розробило проєкт розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення плану заходів з реалізації Оновленого Національно визначеного внеску України до Паризької угоди на період до 2030 року», метою якого є в тому числі визначення необхідних ключових заходів, що сприятимуть скороченню викидів парникових газів.

Відповідно до Паризької угоди скорочення викидів парникових газів сприятиме стриманню зростання глобальної середньої температури та значно знизить вплив зміни клімату на економічну, екологічну і соціальну сфери.

Національною економічною стратегією на період до 2030 року, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 03.03.2021 № 179, а також Оновленим Національно визначеним внеском України до Паризької угоди, схваленим розпорядженням Кабінету Міністрів України від 30.07.2021 № 868, визначено необхідність досягнення кліматичної нейтральності не пізніше 2060 року.

Крім того Україна на політичному рівні підтримала Європейський зелений курс, який визначає комплекс заходів та політики ЄС на найближчі роки з метою сталого зеленого переходу Європи до кліматично нейтрального континенту до 2050 року.

Формування і подальша реалізація цілісних державних політик у сфері зміни клімату, гармонізованих з міжнародним законодавством, наразі ускладнене через вторгнення Росії в Україну.

В частині реалізації Цілей сталого розвитку (12. Відповідальне споживання та виробництво) «До 2030 року зменшити вдвічі на душу населення глобальні втрати харчових продуктів на рівні роздрібної торгівлі та споживання, а також зменшити втрати харчових продуктів вздовж виробничих ланцюгів та ланцюгів постачання, включаючи втрати після збору врожаю», законодавство України такої вимоги наразі не передбачає.

Який державний орган є контактним пунктом для ФАО? Чи є у країні плани щодо імплементації Добровільного Кодексу ФАО щодо поводження з харчовими відходами та втратами продовольства (FAO Voluntary Code of Conduct on FLW (FAO 2021)?

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про порядок участі центральних органів виконавчої влади у діяльності міжнародних організацій, членом яких є Україна» № 1371 від 13.09.2002 центральними органами виконавчої влади, відповідальними за виконання зобов'язань, що випливають із членства України у Продовольчій та сільськогосподарській організації ООН (ФАО) є Мінекономіки та МЗС.

На сьогодні імплементації Добровільного Кодексу ФАО щодо поводження з відходами харчових продуктів та втратами харчових продуктів українськими нормативно-правовими актами та/або планами заходів не передбачено.

VI. Заходи з відповідності та контролю

Які головні причини втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів в Україні? На якому етапі ланцюга постачання відбуваються ці втрати?

Головними причинами втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів в Україні є:

Переоцінка попиту: непрогнозований попит або переоцінка кількості продуктів, необхідних для задоволення попиту споживачів, може призводити до надлишкового виробництва і, в результаті, до втрат.

Несправності у ланцюгу постачання: проблеми зі зберіганням, транспортуванням та переробкою харчових продуктів, що призводять до їхнього псування.

Недосконалість у системі управління запасами: недоцільне управління запасами, яке може призвести до перевищення строків придатності продуктів або до їхнього нерівномірного розподілу.

Психологічні чинники споживання: вимогливість споживачів до зовнішнього вигляду продуктів може призвести до відкидання харчових товарів через незначні дефекти або неправильну форму.

Харчові продукти втрачаються на всіх етапах споживчого ланцюга: від виробництва сільськогосподарської продукції до кінцевого споживання домогосподарствами. В економічно розвинених регіонах (із середніми та високими доходами населення) більша частина продовольства втрачається на етапі споживання, тобто їжа викидається, навіть якщо вона все ще придатна для споживання. У депресивних регіонах (із низьким рівнем доходу населення) більша частина продовольства втрачається на етапах виробництва, зберігання та переробки, переважно з двох причин: гірші технології виробництва та недорозвинена інфраструктура сховищ для зберігання продукції²¹.

Втрати та відходи харчових продуктів можуть відбуватися на різних етапах ланцюга постачання, включаючи:

Виробництво: на цьому етапі втрати можуть виникати через недооцінку врожаю, неправильні методи збирання або обробки сільськогосподарських культур, а також через технічні проблеми на виробничих лініях.

Зберігання та транспортування: помилки на цих етапах можуть призвести до втрат через псування або зіпсування продуктів, зокрема через неправильні умови температури, вологості або вплив шкідливих умов.

Переробка та упаковка: на цьому етапі втрати виникають через неправильне фасування, пошкодження продуктів, а також через погану якість пакувального матеріалу.

Торгівля: відходи можуть виникати під час зберігання та продажу продуктів у роздрібних та оптових торгових точках через недооцінку попиту, неправильне управління запасами або низьку ефективність системи логістики.

Споживання: втрати можуть виникати через надмірні закупівлі, неправильне зберігання продуктів у домашніх умовах, викидання продуктів через закінчення терміну придатності або через помилкове сприйняття як непридатних до вживання, через викидання залишків харчових продуктів після приготування або споживання.

²¹ О.О. Котикова, М. Бабич, О. Погорелова «Втрати продовольства та харчові відходи в ланцюзі створення вартості продовольства в Україні»

За даними, опублікованими Державною службою статистики України, втрати продовольства в Україні у 2020 році становили 2,6 млн тонн, а у 2021 році — 2,8 млн тонн. Найдорожчими втраченими продуктами в Україні є хлібобулочні вироби, молочні та м'ясні продукти, овочі та фрукти:

- ◆ м'ясо та м'ясопродукти — 260 тис. тонн;
- ◆ риба та рибна продукція — 22 тис. тонн;
- ◆ молоко та молочні продукти — 107 тис. тонн;
- ◆ овочі та фрукти — 180 тис. тонн;
- ◆ хлібобулочні вироби — 110 тис. тонн;
- ◆ кондитерські вироби — 15 тис. тонн;
- ◆ інша продукція — 38 тис. тонн²².

Чи встановлені національні або галузеві цілі з метою зменшення та запобігання втрачаним харчовим продуктам?

На сьогодні національні або галузеві цілі з зазначеного питання в Україні законодавчо не встановлені.

З метою зменшення втрат та відходів харчових продуктів та спрямування зусиль на зменшення втрат на різних етапах ланцюга постачання, від виробництва до спо-

живання доцільною є розробка національної програми/політики/стратегії. Така програма може включати в себе заходи щодо поліпшення системи логістики, розроблення інноваційних технологій зберігання та транспортування, а також освітні та інформаційні кампанії для споживачів щодо раціонального використання харчових продуктів.

Такі програми можуть бути спільними ініціативами державних органів, галузевих об'єднань, бізнесу та громадських організацій. Вони зазвичай базуються на аналізі поточної ситуації з втратами та відходами, враховуючи специфіку кожного сектору харчової промисловості.

Чи визначені законодавством процедурні питання офіційного контролю відносно втрат харчових продуктів?

Процедурні питання офіційного контролю відносно втрат харчових продуктів законодавством не визначені.

Чи затверджені протоколи інспектування щодо втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів в Україні?

Окремі протоколи інспектування щодо втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів в Україні не затверджені.

Відповідно до ст. 57 Закону України «Про управління відходами» порушення законодавства у сфері управління

відходами особи, винні за порушення у сфері управління відходами, несуть відповідно до закону дисциплінарну, адміністративну, адміністративно-господарську, цивільну чи кримінальну відповідальність за:

- ◆ здійснення операцій у сфері управління відходами без відповідного дозволу на здійснення таких операцій або недотримання умов дозволу;
- ◆ порушення встановленого порядку подання декларації про відходи або неподання такої декларації;
- ◆ порушення правил ведення обліку утворення відходів та операцій з управління відходами;
- ◆ порушення строків та/або порядку подання звітності про утворення, збирання, перевезення та оброблення відходів;
- ◆ порушення вимог щодо передачі відходів суб'єктам господарювання у сфері управління відходами;
- ◆ порушення встановленого порядку управління відходами, що призвело до негативного впливу на здоров'я людей, забруднення навколишнього природного середовища та завдало економічних збитків;
- ◆ порушення встановлених правил і режиму експлуатації установок та виробництв з оброблення відходів, полігонів для захоронення відходів;

²² www.ukrstat.gov.ua

- ◆ порушення порядку ввезення в Україну, вивезення і транзиту відходів через територію України;
- ◆ невиконання розпоряджень органів, що здійснюють державний контроль і нагляд за операціями з управління відходами та за місцями їх збирання та оброблення;
- ◆ приховування, викривлення або відмову від надання повної та достовірної інформації за запитами посадових осіб і зверненнями громадян та їх об'єднань щодо безпечності утворення відходів та управління ними, у тому числі про аварійні скиди відходів та їх наслідки;
- ◆ несплату або несвоєчасну сплату екологічного податку за розміщення відходів;
- ◆ невиконання цільових показників щодо підготовки відходів до повторного використання, рециклінгу, іншого матеріального відновлення, включаючи зворотне заповнення.

Порушення щодо управління втратами та відходами харчових продуктів в окрему категорію порушень Законом не виділені. Відходи харчових продуктів відповідно до Закону підпадають під загальну категорію: відходи, тобто будь-які речовини, матеріали і предмети, яких їх власник позбувається, має намір або повинен позбутися.

Чи існують стимули для сприяння впровадженню практик та підходів, спрямованих на зменшення втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів?

На сьогодні такі стимули та програми українським законодавством не передбачені. В цьому контексті корисним може бути застосування калькулятора IFC, який дає змогу приватному сектору оцінити накопичені викиди парникових газів, пов'язані з запобіганням втратам та відходам харчових продуктів на будь-якому етапі споживчого ланцюга: на фермі, під час транспортування, зберігання, переробки, роздрібної торгівлі або утилізації²³.

²³ <https://www.gafspfund.org/sites/default/files/2023-10/Food%20Loss%20GHG%20Tool%20Methodology-2023.pdf>

VII. Оцінка національної спроможності

Чи виділяються кошти з державного бюджету на заходи з мінімізації втрат та відходів харчових продуктів?

Відповідно до Закону «Про управління відходами» фінансування заходів у сфері управління відходами здійснюється за рахунок коштів утворювачів та власників відходів. Для фінансування заходів у сфері управління відходами можуть залучатися

кошти державного та місцевих бюджетів, фондів охорони навколишнього природного середовища, добровільні внески підприємств, установ, організацій, громадян України та їх об'єднань, а також інші джерела, не заборонені законом.

Окремих коштів на заходи з мінімізації втрат та відходів харчових продуктів бюджетом України не передбачено.

Чи сприяє Уряд обміну знаннями, спрямованими на зменшення втрат та відходів харчових продуктів у всьому ланцюгу харчових продуктів в Україні?

Програми з освіти та навчання для споживачів та підприємців щодо ефективного управління продуктами, збереження харчових продуктів та використання залишків є важливим заходом щодо зменшення відходів харчових продуктів. На теперішній час на урядовому рівні такі освітні програми та заходи не впроваджуються.

Таким чином на сьогодні рекомендованими важливими завданнями Уряду є:

- ◆ підготувати достатню кількість навчених офіційних інспекторів та експертів з приватного сектору, які могли б консультувати та підтримувати малі та середні підприємства у впровадженні заходів щодо зменшення втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів;
- ◆ підготувати методичні настанови щодо зменшення відходів харчових продуктів для харчової промисловості та споживачів;
- ◆ створити національні програми навчання та підвищення обізнаності щодо зменшення втрат та відходів харчових продуктів для харчової промисловості та працівників органів влади;
- ◆ запровадити ініціативи з валоризації, наприклад, можливість перетворення сільськогосподарської продукції на продукти з високою вартістю, скажімо, зайві овочі — на соус або відходи їжі — на компост;
- ◆ запровадити системи управління промисловими відходами та стічними водами, які дозволяють безпечно переробляти їх у біомасу;
- ◆ запровадити місцеві або національні програми освіти щодо зменшення втрат та відходів харчових продуктів;
- ◆ запровадити програми освіти для споживачів, щоб допомогти їм зрозуміти, як запобігати відходам харчових продуктів, наприклад, приготування незвичайних частин овочів або використання усієї тушки тварини у рецептах.

VIII. Культурні особливості ставлення до втрат та відходів харчових продуктів

Україна має свої особливі культурні уявлення щодо втрат та відходів харчових продуктів. Однією з причин відходів може бути традиційне українське святкування з великим розмахом, де готуються великі обіди та вечери, а потім залишки їжі можуть викидатися. Також важливою складовою культури є шанування гостей, інколи це може призводити до надмірного приготування їжі, що потім лишається невикористаною. Українці віддають перевагу свіжим та якісним продуктам, тому часто викидають їжу, яка не відповідає їхнім стандартам. Наприклад, якщо овочі або фрукти не виглядають належним чином, їх можуть викидати, навіть якщо вони ще придатні до споживання.

Важливою частиною культури також є традиція дарувати їжу або продукти своїм сусідам або родичам. Це може впливати на обсяги відходів, оскільки деякі продукти можуть бути не використані або не зберігатися належним чином. Однак у сучасному світі все більше українців стають усвідомленими щодо проблеми відходів харчових продуктів та шукають способи її зменшення.

Важливий внесок у вирішення питання відходів харчових продуктів роблять неприбуткові благодійні організації, які збирають, зберігають та розподіляють харчові продукти тим, хто опинився у скрутному матеріальному становищі.

Основні функції таких організацій включають:

- ◆ Збір харчових продуктів від громадян, супермаркетів, ресторанів, виробників тощо;
- ◆ Зберігання і перерозподіл: зібрані продукти зберігаються на складах і потім розподіляються через їх мережу до потребуючих осіб і сімей;
- ◆ Підтримку потребуючих: благодійні організації надають допомогу людям, які опинилися у скрутному фінансовому становищі або потерпіли від кризи, в тому числі бездомним, малозабезпеченим сім'ям, мігрантам, переселенцям тощо;
- ◆ Сприяння зменшенню відходів: частина роботи благодійних організацій полягає у використанні продуктів, які наближаються до дати придатності або які іншим чином не можуть бути продані, але ще придатні для споживання, тим самим зменшуючи відходи харчових продуктів.

Найкращим прикладом такої діяльності є продовольчий банк. Це неприбуткова благодійна організація, котра збирає продовольчі товари, в тому числі товари, термін зберігання яких добігає кінця, від виробників, торговельних організацій, закладів харчування, приватних осіб та інших постачальників і передає голодуючим.

Відповідно продукти, які не були продані чи спожиті та можуть опинитися на смітнику, але мають гарні споживчі якості, стають у пригоді тим, хто потерпає від голоду. Прикладом діяльності продовольчого банку в Україні можна вважати організацію «Київський міський благодійний фонд «Фудбенк» (КМБФ «Фудбенк»), яка є членом Європейської федерації продовольчих банків, до якої входять 23 банки в Європі. Вона співпрацює з багатьма виробниками продукції, благодійними й громадськими організаціями.

Сьогодні в Україні відсутнє спеціальне законодавство, яке б було сприятливим для утворення та ефективної діяльності таких специфічних організацій, як «продовольчі банки». Сьогоднішня практика, коли цими питаннями займаються будь-які благодійні організації, може бути небезпечною для кінцевих споживачів харчових продуктів.

Навіть утворені нині в Україні організації, які називаються «продовольчими банками», по суті повноцінно ними бути не можуть, оскільки утворені за Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» № 5073 від 5 липня 2012 року, або Законом України «Про громадські об'єднання» № 4572 від 22 березня 2012 року. Зазначені закони не регулюють питання поводження з та правильного зберігання харчових продуктів, що може мати ризики для кінцевих споживачів.

У 2006 році народними депутатами України у Верховній Раді України був зареєстрований проєкт Закону України «Про продовольчі банки». Цим законопроєктом Верховна Рада ставила за мету впровадити систему продовольчих банків.

Цей документ регулює всі питання створення, реєстрації продовольчих банків, а також їхнього управління, формування продовольчих ресурсів і особливості їхньої реалізації через продовольчі банки.

З урахуванням ситуації, що на сьогодні склалася в Україні та великої кількості незахищених верств населення, існує потреба у врегулюванні питання продовольчих банків на законодавчому рівні та прийняття відповідного Закону «Про продовольчі банки».

Продовольчі банки в Україні можуть виконувати декілька надзвичайно важливих функцій:

- ◆ вирішення проблеми неефективного використання харчових продуктів;
- ◆ пом'якшення соціальної напруги в окремих регіонах України;
- ◆ формування солідарної відповідальності виробників харчових продуктів, органів державної влади та місцевого самоврядування, недержавних благодійних організацій за раціональне використання харчових продуктів, сприяння подоланню бідності в Україні;
- ◆ зменшення фінансового навантаження на виробників харчових продуктів, пов'язаного із збитковою реалізацією чи знищенням доброякісних продуктів, що не можуть бути реалізованими.

Висновки та рекомендації

Масштаби втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів в Україні підкреслюють необхідність розробки та впровадження конкретних стратегій їхнього скорочення, із залученням усіх заінтересованих сторін та врахуванням різних етапів ланцюга постачання харчових продуктів.

Уряд може запобігати втратам та відходам харчових продуктів шляхом впровадження різноманітних заходів, таких як:

- ◆ **Розвиток інфраструктури:** інвестиції у покращення інфраструктури для забезпечення ефективного транспортування, зберігання та переробки харчових продуктів.
- ◆ **Ефективне управління ланцюгом постачання:** впровадження політики регулювання для забезпечення ефективного управління ланцюгом постачання та запобігання втратам під час транспортування, зберігання та роздрібною торгівлі.
- ◆ **Сприяння розвитку технологій:** фінансування досліджень та розвиток технологій, які допомагають у збереженні та продовженні терміну придатності харчових продуктів.
- ◆ **Навчання та освіта:** запуск кампанії з просвітництва для споживачів та підприємців щодо ефективного використання та зберігання харчових продуктів, а також використання залишків харчових продуктів.
- ◆ **Стимулювання інновацій:** заохочення інновацій та розвиток нових підходів до управління втратами харчових продуктів шляхом надання фінансової підтримки та створення сприятливого середовища для підприємництва.
- ◆ **Залучення міжнародної технічної допомоги:** чітка оцінка потреб у сфері втрат та відходів харчових продуктів, починаючи від розробки необхідних змін до законодавства до допомоги в питаннях логістики та збору відповідних даних, дозволить залучити до вирішення цих проблем відповідні організації та країни-донори міжнародної технічної допомоги.

Вищеперераховані заходи можуть допомогти Уряду запобігти втратам та відходам харчових продуктів та забезпечити стабільність у галузі харчової безпеки.

Національна стратегія з питань втрат та відходів харчових продуктів

- ◆ В Україні відсутня національна стратегія з питань втрат та відходів харчових продуктів, що створює виклики для країни у впровадженні підходів та практик, спрямованих на зменшення втрат та відходів харчових продуктів. Затвердження національного плану або стратегії регулювання втрат та відходів харчових продуктів матиме позитивний вплив на економічну складову безпеки харчових продуктів.
- ◆ У країні недостатньо даних про розмір втрат та відходів харчових продуктів. Різноманітні політики, що охоплюють ці питання, говорять про важливість зменшення втрат та відходів харчових продуктів, але вони не містять конкретних цілей зменшення втрат та відходів харчових продуктів, а також моніторингу прогресу. Таким чином, є потреба у заповненні цієї прогалини за допомогою створення механізму, який дозволить генерувати дані для моніторингу та оцінки досягнення цілей сталого розвитку, зокрема зменшення втрат та відходів харчових продуктів з використанням відповідних методологій.

- ◆ У країні відсутня політика, спрямована на заохочення бізнесу до поетапного зменшення втрат харчових продуктів. Це призводить до того, що бізнес та промисловість не мають конкретних зобов'язань щодо зменшення втрат та відходів харчових продуктів. Для вирішення цього виклику рекомендується залучати промисловість до моніторингу своїх втрат та відходів харчових продуктів. В цьому контексті корисним може бути застосування калькулятора IFC, який дає змогу приватному сектору оцінити накопичені викиди парникових газів, пов'язані з запобіганням втратам та відходам харчових продуктів на будь-якому етапі споживчого ланцюга: на фермі, під час транспортування, зберігання, переробки, роздрібною торгівлі або утилізації.
- ◆ Зменшення втрат харчових продуктів є міжсекторним завданням за своєю природою та потребує координації між численними заінтересованими сторонами. Така координація повинна бути міцною, а ролі та обов'язки різних відомств і агентств повністю пояснені. З цієї метою рекомендується впровадження інституційної структури для координації та моніторингу між різними відомствами та агентствами з чітко визначеними ролями та обов'язками.
- ◆ Приватний сектор може бути залучений до розробки політик та законодавства щодо зменшення харчових втрат та відходів на різних рівнях. Прикладами такого залучення можуть бути:
  - **Консультації та експертний внесок:** Уряд може запрошувати представників приватного сектору, таких як виробники харчових продуктів, роздрібні мережі, ресторани та інші гравці, для консультацій та обговорення політик та законодавчих ініціатив. Їхні знання та досвід можуть бути використані для формулювання ефективних стратегій зменшення харчових втрат та відходів.
  - **Різні форми партнерства та співпраця:** Уряд може укласти партнерські угоди з приватними компаніями для спільної розробки та впровадження ініціатив зменшення харчових відходів. Це може включати спільні дослідження, розробку інноваційних технологій та впровадження передових практик у сфері управління відходами.
  - **Фінансова підтримка:** Уряд може надавати фінансову підтримку приватним компаніям, які розробляють та впроваджують ініціативи зменшення харчових відходів. Це може включати надання субсидій, грантів або інших фінансових стимулів для стимулювання інновацій та впровадження ефективних практик у сфері управління відходами.
  - **Створення стандартів та сертифікація:** приватний сектор може брати участь у розробці стандартів та сертифікаційних схем, які сприяють зменшенню харчових відходів. Це може включати розробку критеріїв для стандартів сталого виробництва, сертифікацію продуктів з низьким вмістом відходів або встановлення вимог до управління відходами в роздрібних мережах та ресторанах.
  - **Інформаційна кампанія та освіта:** приватні компанії можуть активно брати участь у розробці та реалізації інформаційних кампаній та освітніх програм з питань зменшення харчових відходів. Вони можуть сприяти свідомому споживанню, надавати поради щодо збереження та правильного використання продуктів, а також популяризувати інноваційні рішення для управління відходами.

Ці приклади показують, як приватний сектор може бути активно залучений до розробки політик та законодавства щодо зменшення харчових відходів, сприяючи створенню ефективних підходів до управління відходами харчових продуктів.
- ◆ Дії та пропозиції для агропродовольчих ланцюгів:
  - Запровадження інвестицій у модернізацію технологій виробництва, обробки, ланцюга холодильного зберігання та переробки;
  - Підвищення кваліфікації та стимулювання персоналу в агропродовольчих ланцюгах;
  - Зменшення відходів на етапах обігу та споживання;
  - Запровадження моніторингу та звітності щодо втрат та відходів харчових продуктів.

Законодавство

Основними рекомендаціями, що стосуються необхідних законодавчих змін для забезпечення ефективного управління втратами та відходами харчових продуктів є наступні:

- ◆ Імплементация Добровільного Кодексу ФАО щодо поводження з відходами харчових продуктів та втратами харчових продуктів;
- ◆ Внесення змін до Закону України «Про управління відходами» щодо чіткого розмежування норм щодо втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів, а також норм щодо повноважень Мінагрополітики та Держпродспоживслужби;

- ◆ Наразі важливим є запровадження ініціатив, що сприяють розвитку циркулярної економіки. Такою ініціативою може бути запровадження в законодавстві України спеціальної норми щодо використання відходів овочів в якості корму для тварин. Зазначена норма може бути внесена у Закон України «Про безпечність та гігієну кормів» № 2264 від 21 грудня 2017 року.
- ◆ Рекомендується розробка відповідних законів та правил для екологічно чистої утилізації, збору та використання відходів та побічних продуктів тваринного походження та переробки харчових продуктів. До розробки таких нормативно-правових актів мають бути залучені Держпродспоживслужба та Мінагрополітики.
- ◆ Сьогодні в Україні відсутнє спеціальне законодавство, яке було б сприятливим для утворення та ефективної діяльності таких специфічних організацій, як «продовольчі банки». На сьогодні важливим є розробка та прийняття закону щодо створення та функціонування продовольчих банків, а також регулювання та встановлення правил для забезпечення безпечного зберігання та розподілу зібраних харчових продуктів.

Підвищення спроможності

- ◆ На зменшення втрат та відходів харчових продуктів не виділяється конкретного бюджету. Рекомендованою є мобілізація коштів на програми зі зменшення втрат та відходів харчових продуктів, а також дослідження можливостей залучення до вирішення питань втрат та відходів харчових продуктів міжнародної технічної допомоги.
- ◆ Існує недостатня обізнаність громадськості щодо втрат та відходів харчових продуктів, їхнього впливу та факторів, які їх викликають. Рекомендується посилення громадських інформаційних кампаній щодо втрат та відходів харчових продуктів. Підвищення обізнаності громадськості щодо відповідного споживання та навчання методам збереження харчових продуктів можуть допомогти зменшити відходи харчових продуктів. Рекомендовано також просувати світовий День обізнаності щодо втрат та відходів харчових продуктів, запроваджений ООН. Рекомендується створення кампаній зі зміни поведінкових практик, таких як розділення побутових/кухонних відходів. Відходи харчових продуктів у ресторанах можна зменшити шляхом просування таких заходів, як перепроєктування меню, обмеження кількості страв у меню, накладання штрафів за надмірні відходи харчових продуктів тощо. Підвищення обізнаності громадськості щодо сталого виробництва та споживання може поступово зменшити відходи харчових продуктів в країні.
- ◆ З метою підвищення обізнаності у сфері втрат харчових продуктів та відходів харчових продуктів, рекомендується розглянути наступні кроки:
  - підготувати достатню кількість навчених офіційних інспекторів та експертів з приватного сектору, які могли б консультувати та підтримувати малі та середні підприємства у впровадженні заходів щодо зменшення втрат харчових продуктів та харчових відходів;
  - прийняти методичні настанови щодо зменшення втрат та відходів харчових продуктів для харчової промисловості та споживачів;
  - створити національні програми навчання та підвищення обізнаності щодо зменшення втрат харчових продуктів для харчової промисловості та працівників органів влади;
  - запровадити ініціативи з валоризації, наприклад, можливість перетворення сільськогосподарської продукції на продукти з доданою вартістю, скажімо, зайві овочі — на соус або відходи їжі — на компост;
  - запровадити системи управління промисловими відходами та стічними водами, які дозволяють безпечно переробляти їх у біомасу;
  - запровадити місцеві або національні програми освіти щодо зменшення відходів харчових продуктів;
  - запровадити програми освіти для споживачів, щоб допомогти їм зрозуміти, як запобігати відходам харчових продуктів, наприклад, приготування незвичайних частин овочів або використання усієї тушки тварини у рецептах.
  - розробити і впровадити заходи державної підтримки, яка включатиме фінансові стимули для впровадження сталих технологій переробки харчових продуктів. Це включає підтримку стартапів у вирішенні проблеми відходів харчових продуктів.

Додаток

Пропозиції для врахування в Національній стратегії управління втратами та відходами харчових продуктів

I. Мінімізація втрат харчових продуктів на фермі

1. Забезпечення інструментів для покращення термінів збирання врожаю:
  - ◆ Розширення доступності інструментів (вологоміри, розумні лічильники для вимірювання зрілості);
  - ◆ Удосконалення навичок та знань фермерів.
2. Сприяння механізації та використанню доступних технологій зменшення втрат:
  - ◆ Розширення використання зернозбиральних комбайнів та інших сільськогосподарських комбайнів;
  - ◆ Розроблення технології переробки сільськогосподарських відходів на місці;
  - ◆ Використання відходів, що підлягають вторинній переробці, для виробництва якісних кормів;
  - ◆ Заохочення використання GAP;
  - ◆ Розробка нормативів щодо сприяння післязбиральній обробці (наприклад, обробка гарячою водою для дезінфекції, методи пригнічення проростання таких продуктів, як картопля чи цибуля, застосування фунгіцидів) у співпраці з приватним сектором.
3. Заохочення розробки та впровадження кліматично розумних технологій та практик:
  - ◆ Сприяння інвестиціям у дослідження сортів, здатних протистояти гострим кліматичним явищам, протистояти шкідникам та хворобам та зберігати врожай;
  - ◆ Розробка/розповсюдження покращених сортів насіння.
4. Удосконалення складів на фермі:
  - ◆ Покращення умов зберігання та розширення сучасних складів харчових продуктів, особливо для швидкопсувних продуктів;
  - ◆ Надання фінансування окремим фермерам, щоб допомогти їм отримати доступ до холодильних установок;
  - ◆ Збільшення потужностей ліцензованих складів, щоб допомогти фермерам безпечно та економічно зберігати свою продукцію;
  - ◆ Сприяння розробці конкретних видів зберігання окремих товарів.
5. Скорочення ланцюгів доданої вартості:
  - ◆ Мінімізація кількості посередників між моментом виробництва продуктів харчування та моментом їх продажу споживачеві;
  - ◆ Посилення ролі організацій виробників та кооперативів та сприяння інклюзивній кооперативній/груповій обробці та маркетингу;
  - ◆ Заохочення до споживання місцевих продуктів.
6. Залучення та підвищення обізнаності усіх заінтересованих сторін ланцюга доданої вартості для розробки необхідних рішень:
  - ◆ Створення мереж з багатьма заінтересованими сторонами;
  - ◆ Налагодження міжнародних зв'язків, щоб переймати досвід інших країн;
  - ◆ Розроблення та впровадження навчальних та демонстраційних програм для підвищення обізнаності виробників щодо проблеми втрат;
  - ◆ Проведення досліджень, які допоможуть спланувати діяльність у структурі ланцюга поставок і визначити критичні точки втрат, їхні причини та ймовірні рішення для усунення причин.
7. Покращення моніторингу та збору даних про втрати харчових продуктів на фермах:
  - ◆ Запровадження належних механізмів моніторингу та звітності;
  - ◆ Посилення статистичного потенціалу для отримання необхідних даних;
  - ◆ Залучення приватного сектору до моніторингу втрат харчових продуктів.

II. Зменшення втрат харчових продуктів поза фермою

1. Розроблення відповідних технологій, інвестування в них та їх застосування:
  - ◆ Модернізація складських приміщень;
  - ◆ Модернізація боєнь та агропромислових ринків;
  - ◆ Використання досвіду інших країн.
2. Збільшення можливостей харчової промисловості:
  - ◆ Пропагування простих технологій, таких як сушка, а також вторинна та третинна обробка.
3. Покращення транспортної інфраструктури:
  - ◆ Розробка транспорту з системами охолодження та вентиляції.
4. Створення сприятливого середовища для скорочення втрат та відходів харчових продуктів з акцентом на приватний сектор:
  - ◆ Сприяння передачі знань та проведення навчань щодо скорочення втрат харчових продуктів;
  - ◆ Розроблення та впровадження відповідного законодавства та методичних рекомендацій;
  - ◆ Заохочення залучення усіх заінтересованих сторін до розробки відповідного законодавства;
  - ◆ Використання при розробці відповідного законодавства найкращих світових практик;
  - ◆ Привернення уваги учасників ланцюга доданої вартості до актуальності питань втрат та відходів харчових продуктів.

III. Боротьба з відходами харчових продуктів

1. Привернення уваги людей до проблеми харчових відходів і до заходів, які можуть бути вжиті:
  - ◆ Проведення просвітницьких кампаній;
  - ◆ Орієнтація на дітей та молодь;
  - ◆ Підвищення обізнаності щодо розмірів порцій;
  - ◆ Впровадження заходів щодо зменшення «тарілкових»²⁴ відходів у лікарнях, їдальнях, шкільних їдальнях, ресторанах та готелях;
  - ◆ Проведення навчань щодо того, як зберігати та консервувати харчові продукти;
  - ◆ Проведення кампаній щодо популяризації відповідального споживання та запровадження в країні міжнародного дня обізнаності про відходи та втрати харчових продуктів;
  - ◆ Впровадження на національному рівні найкращих інноваційних ініціатив.
2. Підтримка технологічних інновацій для забезпечення повторного використання та перепрофілювання відходів. Впровадження інноваційних рішень для зменшення відходів через мобільні додатки та соціальні мережі.
3. Покращення доступних даних про відходи:
  - ◆ Моніторинг ситуації з харчовими відходами та збір відповідних даних.

²⁴ Залишки харчових продуктів

Список використаних джерел

1. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. «Ефективне управління відходами». <https://mepr.gov.ua/diyalnist/reformy/efektyvne-upravlinnya-vidhodamy/>
2. О.Котикова, М.Бабиш, О.Погорелова «Втрати продовольства та харчові відходи в ланцюзі створення вартості продовольства в Україні». <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/16630/1/344-Article%20Text-733-1-10-20200922.pdf>
3. Україна без сміття. <https://zerowaste.org.ua/about/>
4. Food and Agricultural Organization of the United Nations. "Food Losses and Waste in Ukraine". Country Report. <https://openknowledge.fao.org/items/2cc28272-f753-4592-bc81-f282d243b188>
5. EU Platform on Food Losses and Food Waste. https://food.ec.europa.eu/safety/food-waste/eu-actions-against-food-waste/eu-platform-food-losses-and-food-waste_en
6. European Commission. Food waste https://food.ec.europa.eu/safety/food-waste_en
7. European Commission. EU Food Loss and Waste Prevention Hub https://ec.europa.eu/food/safety/food_waste/eu-food-loss-waste-prevention-hub/
8. IFC GHG Food Loss Calculator Methodology. <https://www.gafspfund.org/sites/default/files/2023-10/Food%20Loss%20GHG%20Tool%20Methodology-2023.pdf>
9. "IFC Scan Guide: Policy and Regulatory Dimension of Food Safety, Food Fortification, Food Loss and Waste, Livestock Production (Animal Welfare and Use of Antibiotics)". <https://www.ifc.org/content/dam/ifc/doc/mgrt/fs-scan-guide-final.pdf>
10. Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework. https://www.unep.org/resources/kunming-montreal-global-biodiversity-framework?gclid=CjwKCAjw3oqoBhAjEiwA_UaLtil-5WjK8AICqTss9EtlmVSyoWqec5pQ9BiMCiSh5C8bRV55dYppBxoCL64QAvD_BwE
11. Sergiy Medinets, Allison M Leach, Tetiana Pavlik, Volodymyr Medinets and James N Galloway "The nitrogen footprint of Ukraine: why personal consumption matters". <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1748-9326/ad1e7d>
12. "The Sustainable Development Goals Extended Report 2023". https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/extended-report/Extended-Report_Goal-12.pdf
13. Technical Platform on the Measurement and Reduction of Food Loss and Waste. <https://www.fao.org/platform-food-loss-waste/food-loss/introduction/en>
14. UN Environment Programme. International Day of Awareness of Food Loss and Waste "Stop Food Waste! For People and Planet" <https://www.stopfoodlosswaste.org/theme>
15. UN Environment Programme. "Think Eat Save. Tracking Progress to Halve Global Food Waste". Food Waste Index Report 2024 <https://www.unep.org/resources/publication/food-waste-index-report-2024>
16. Zero Waste Alliance Ukraine <https://zerowaste.org.ua/about/>

Contact Information

International Finance Corporation
2121 Pennsylvania Avenue, NW
Washington, DC 20433 USA

Global Food Safety, Food Loss Prevention & Food Fortification Advisory, ifcfs@ifc.org
Natia Mgeladze, nmgeladze@ifc.org
Kateryna Onul, konul@ifc.org

www.ifc.org/foodsafety

@IFC-Agribusiness

Матеріали цього видання захищені авторським правом. Копіювання та/або передача частин або всього цього видання без дозволу можуть бути порушенням чинного законодавства. IFC не гарантує точність, надійність або повноту змісту, включеного в це видання, а також не несе відповідальності за будь-які пропуски або помилки (включаючи, без обмежень, типографічні та технічні помилки) у змісті або за покладення на нього.

Висновки, тлумачення, погляди та судження, викладені тут, належать авторам і не обов'язково відображають погляди Виконавчих директорів Міжнародної фінансової корпорації або Світового банку, чи урядів, які вони представляють.

© Міжнародна фінансова корпорація
Вересень 2024 р.
Усі права захищені.
Фото на обкладинці: www.freepik.com